

Om analys och mystik i teologin

I samband med den offentliga utfrågningen av ärkebiskopskandidater i Sverige blossade en teologisk debatt upp – både i och utanför kyrkan. Det var med anledning av den förhandstippade favoriten biskopen i Lunds stift, Antje Jackeléns (numera ärkebiskop *electa*) svar, eller den upplevda avsaknaden därav, på frågor om Jesu exklusivitet och jungfrufödseln som debatten tog fart. Men förutom dessa frågor uppstod det en debatt om tro och vetande (eller om det teologisk-religiösa språket) som stundom tangerat den svenska s.k. Hedenius-debatten på 1950-talet. I dagens debatt har den skarpaste kritiken kommit från några välvässa sekulära skribenters pennor. Här står författaren och journalisten Lena Andersson, som så vitt jag vet är agnostiker eller ateist, ut från mängden. Hennes skärpa bestod i betoningen av sanningens enhet, att det inte finns en (otillgänglig) religiös och en annan (tillgänglig) sekulär sanning. Förr kunde prästen skam- och skuldbelägga sina församlingsbor med skärseld men i dag är det annorlunda enligt Andersson:

I dag har de [prästerskapet] utsett en annan form av andlig synd som orsak att fördela skam, skuld och låghet – den intellektuella synden att hävda att något i verkligheten förhåller sig på ett visst sätt snarare än på ett annat, att definiera sina begrepp och systematisera sina ut-sagor, att utesluta orimligheter, att ställa följdfrågor till fluffiga påståenden, att inte nöja sig med tomma hyllningar till ”ambivalensen” och

”det mångfacetterade”, utan i stället undra vad man ska ha de substanslösa påståendena till och hur de kan analyseras.¹

Detta kallar hon retoriskt för ”dunbolsterteologi” och, denna grundhållningen, påstår hon, kännetecknar kyrkans ledarskap. Dunbolsterteologerna påstår i sin tur att den moderna synden är intellektuell, nämligen att lida av ”svart-vitt tänkande” och en ”torftig livstolkning”. Detta blir ett maktmedel som ”prästerskapet” kan användas för att utöva ”samma prästerliga makt som förr, bara mer försåtligt”. Så långt Andersson.

Det finns två sidor av denna fråga. Å ena sidan behandlar teologin ”trons mysterium” vilket innebär att förnuftet inte kan ha samma tillgång till trons innehåll eller bevekelsegrunder som andra områden av mänsklig kunskap. Å andra sidan får inte denna mystiska aspekt av teologin utesluta den typ av analys som Lena Andersson efterfrågar. Teologer har i den kristna traditionen varit väl medvetna om att teologiska frågor talar om det som i en mening är bortom förnuftet. Samtidigt har de sällan menat att trons innehåll är helt och hållet bortom förnuftet, utan vi måste göra vårt bästa för att tala sammanhängande och sanningsenligt – även om Gud. Den oändlige har valt att göra sig känd och att tala genom mänskliga ord och händelser (Heb. 1:1 ff.) och på något sätt kan därför ändliga och skapade medel ge tillräcklig, om än inte uttömmande, kunskap om Guds mysterier. I inkarnationen blir Gud människa, men

1. <http://www.dn.se/ledare/kolumner/med-gud-in-i-tankelattjan/>. För vidareläsning ber jag läsare göra som alla moderna människor gör nu: googla!

uttömmar inte i och med det allt vad Gud är i sig. Däremot blir Gud i Kristus tillgänglig på ett unikt sätt. Detta är trons mysterium: att Gud uppenbarar sig i köttet utan att upphöra vara Gud. Detta skulle kunna uttryckas med de traditionella orden "Gud är större" (*Deus semper major*), blivande ärkebiskops Jackeléns valspråk. Ett problem i debatten (och jag är osäker på om detta har med Antjes åsikter eller debattanternas) förefaller vara att dessa ord används för att ställa mystiken över analysen. Därmed blir det obalans. Teologer måste nämligen alltid balansera mellan analys och mystik, mellan motsägelsefrihet och utsäglighet, argument och tystnad.

Det jag tror vi kan lära oss av Andersson är just att se bredden i det teologiska språket och inte falla för dunbolsterteologins snaror. I själva verket är det hon efterfrågar mycket rimligt, nämligen att teologiska frågor bör äga en grad av offentlighet. Goda teologiska samtal kan inte föras om det sker genom att en förman ges till de som vill utesluta eller reducera offentligheten, förnuftigheten, koherensen och förklaringskraften i teologiska påståenden. För ofta hör man att trons (eller teologins) språk är "mystiskt" och "symboliskt" och att detta inte kan förstås av "bokstavstroende" eller "rationalistiskt" sinnade personer. Detta är en falsk dikotomi. Teologins språk är rikare för det inbegriper det som båda dessa ytterligheter försöker överbetona. Och därför bör det tilläggas att s.k. "konservativa" teologer, inte minst i en angelägen debatt som denna, alltid löper risken att oöverslagat spela motståndaren i händerna då de blir just så rationalistiska som de upplevs. Båda sidor löper alltså risken att reducera teologins rika språk till ett falskt antigen eller. Ingen vill ha dunbolsterteologi – men inte heller vad som nu kan vara mot-

satsen, "betongteologi", kanske.

Det finns således en hel del kvar att göra för teologiskt tänkande individer på olika nivåer. *Theofilos* vill bidra till offentligheten i detta samtal, om de yttersta och de mest angelägna frågor som mänskligheten ställs inför.

I detta nummer...

Innan jag presenterar detta nummer vill jag göra läsaren uppmärksam på att *Theofilos* fr.o.m. detta nummer har två nya samarbetspartners: nätverket apologia och den Credo-anslutna teologföreningen Theofil i Lund. Detta är två organisationer som tidigare stått nära *Theofilos* och det är därför naturligt att arbeta närmare dem.

Professorstämheten i detta nummer är osedvanligt hög, både i *academia* och *forum*. Först ut bland *academia*-artiklarna är Kjell O. Lejon, professor i kyrkohistoria vid Linköpings universitet. Han argumenterar för att framväxten av den svenska moderna välfärdsstaten har mer att göra med det lutherska historiska arvet än vad som ofta har antagits i den moderna historiska och sociologiska beskrivningen av Sverige.

Nästa artikel växlar inte bara ämne utan också idiom och uttryckssätt eftersom författaren är Ola Hössjer, professor i matematisk statistik vid Stockholms universitet. Han använder Blaise Pascals klassiska vadslagningsargument (*The Wager*) med hjälp av Bayes sannolikhetslära för att undersöka rimligheten i en människas beslut att bli kristen. Hössjer har därmed bidragit till en central religionsfilosofisk debatt med sin expertis. Han har dessutom haft godheten att spara de flesta formaliseringar av sitt argument till en appendix för de som önskar utbilda sig vidare.